

I

TYSKARNA

5-9 MAJ 1945

LÖRDAGEN DEN 5 MAJ 1945

Kvinnan framför honom är döende. Den avklädda kroppen är stilla och slapp. Han söker en blick och möts av ett slutet ansikte under stripor av slarvigt flätat hår. I sängen växer pölen av blod så snabbt att lakan och madrass inte hinner suga upp det. En mindre sjö har redan bildats på golvet och han aktar sig för att halka när han vänder sig mot barnmorskan och konstaterar att hon inte är där.

»Syster Mathilde?»

Barnmorskeeleven från Tønder står ensam bakom honom. Hon väckte honom för nittio sekunder sedan och har sen dess inte sagt ett ord.

»Var. Är. Syster. Mathilde?» upprepar han vresigt på svenska och flickan svarar stammande på sin sønderjyska dialekt, han uppfattar att barnet tagits till undersökning och avbryter henne.

»Och alla andra?»

Hon tittar upp mot honom under den vita hättan och gör en gest mot fönstret och världen utanför.

»De firar«, viskar hon. »Sen igår kväll.«

Edvard vänder sig mot modern igen, sneglar ner på blodet, försöker forma blicken till ett kärl. 1 000 milliliter? 1 500? Mycket, hur som helst.

Han andas in djupt med näsan, drar in den fräna, uppiggande lukten av kemikalier. Han har fått sova i en timme. Det bör räcka. Det måste räcka.

»Placenta«, säger han och flickan håller fram ett bleckfat med moderkakan. Han stryker lätt med gummihandskens fingertoppar över den ena kanten. Den känns fransig, söndrig, som ett tjockt

stycke skinka en hund varit framme och tuggat på. Barnmorskeleven ser ner på den blodiga, ådriga klumpen och möter sedan hans blick igen och han tvingar sig själv att besvara hennes rädsla med ett svalt leende. Sen vänder han sig åter till patienten.

»Frun«, säger han och klappar lätt på den bleka kinden.
»Frun.«

»Rasmussen«, säger eleven, som har ställt sig på andra sidan britsen. »Marie Oline. Härifrån Rønne. Femte barnet. Född -18.«

Han stryker bort några våta gråblonda hårtestar från moderns ansikte.

»Marie Oline, hör du mig?« säger han på danska. »Mitt namn är doktor Carlsson. Du befinner dig på Bornholms Amtssygehus i Rønne. Det är lördag morgon. Jag ska undersöka dig nu. Det kan kännas lite obehagligt.«

Bakom de svullna ögonlocken skymtar bara en glasartad tomhet och utan att vänta på svar för han in höger hand i kvinnans underliv. Försöker se med fingrarna, genom handskarna. Mjukt, glatt. Klibbig värme. Rör handen längre in, upp mot livmoderhalsen. Fru Rasmussen stönar och jämrar sig, en svag hand försöker knuffa bort honom, eleven lutar sig fram och viskar något och håller mjukt ner den kraftlösa armen.

Där. Några trådiga klumpar kött. Han formar pek- och långfinger till en pincett och drar ut bitarna med ett klafsande ljud och lägger dem på bleckfatet tillsammans med resten av moderkakan, som ett pussel av vävnad. Nej. Fattas fortfarande. Blodet forsar ur vaginan och fru Rasmussen skriker till och eleven trycker hennes huvud mot sitt stärkta vita bröst och mumlar vad han förmodar är en bön.

Han för in handen igen, metodiskt, mekaniskt. Trevar, känner. Muskler, knutor, slemhinnor. Kött. Trycker in hela tummen för att få ett bättre grepp, mynningen är långt ner på handleden nu, där handsken inte täcker, främmande blöt och varm mot hans nakna hud. Snälla. Där. Ja. En stor slamsa. Ut till fatet, lägg dit. Ja. Tack. Nu är moderkakan komplett.

Edvard suckar, sträcker på ryggen och hör hur det knäpper till, han borde gymnastisera, ta promenader, hans kropp kommer inte att orka med det här i så många år till.

»Ergometrin, noll komma fem«, säger han till flickan. »Det har hon väl fått göra förr?«

Hon skyndar iväg till skåpet och är snabbt tillbaka med sprutan. Han nickar uppmuntrande åt henne när hon sätter droppet i den slappa handen. Blodet sivar fortfarande ymnigt och Edvard lutar sig över kroppen och andas djupt för att samla kraft. Så kör han ner ena knytnäven så hårt han kan i buken på fru Rasmussen, som om han knådade en deg, trycker neråt med hela sin tyngd tills han möter motstånd i kotpelaren och sängbotten knakar till under den lealösa kroppen. Han tittar ner mot underlivet. Forsen av blod har tunnats ut till en rännil.

Eleven stirrar på honom och han ler sömnigt.

»Det vore gott med lite kaffe medan vi väntar. Hon vet var mitt kaffe finns, eller hur? Och cigarrerna.«

Flickan försvinner ut på kvicka ben, nästan som på flykt, och han står kvar i samma obekväma ställning med knytnäven tryckt mot patientens buk och försöker slappna av i höft och rygg så gott det går. Nu när allt har stillnat kan han uppfatta ljuden därute, skratt, skrål, några unga män som sjunger. Folk har väl festat ända sedan beskedet kom igår kväll. Han hörde inte nyheten själv men fick den berättad för sig av doktor Kofoed en stund senare. Hur uppläsaren avbröt sin ordinarie rapport när pappret kom i hans händer.

Tyskarna har kapitulerat till Montgomery, sa Kofoed andäktigt och strök sig över det grånade skägget. Vi är fria nu. Klockan åtta imorgon träder det i kraft. Helvete, vad jag ska bli full.

Fru Rasmussen gnyr och vrider sig i sängen när medvetelslösheten börjar släppa. En skrämd, förvirrad blick möter hans.

»God morgon, Marie Oline«, säger han. »Jag är doktor Carlsson. Du har förlorat mycket blod men kommer snart bli bättre.«

Plötsligt väller sköterskorna in i rummet, syster Mathilde och tre andra som han inte har brytt sig om att lära sig namnet på, i

släptåg kommer barnmorskeeleven med kaffebrickan; golvet ska skuras och sängkläderna bytas. Edvard släpper aortakompressionen för några sekunder medan de lyfter över fru Rasmussen på en renbäddad säng och lägger ett lakan över henne, vana händer drar av Edvard den nedblodade vita rocken och får på honom en ren och sen trycker han dit knytnäven igen. Någon borde säga något, be om förlåtelse för att de inte var här, för att de lämnade en nyförlöst kvinna med bara en elev som tillsyn trots den uppenbara risken för kraftig blödning. Men det kommer inga ursäkter. Tvärtom ser de på honom med en ny sorts nonchalans. Kanske är det kaffedoften som får dem att blänga lite extra, ingen av dem har smakat riktigt kaffe på månader, kanske inte på flera år, och han får hålla upp det själv med sin lediga vänsterhand, han skakar av trötthet och de dyrbara dropparna skvimpas över fatet.

Kvinnorna ordnar i rummet utan att vare sig tilltala honom eller titta på honom. Han sörplar kaffe och ser ut genom fönstret. Fru Rasmussen vaknar till och gnäller efter sitt barn och just när han ska svara avbryts han av syster Mathilde som talar över honom, barskt och myndigt som om hon lugnade ett djur, *en välskapt pojke, tre kilo på grammet, du får se honom snart, sov nu min flicka.*

Edvard ber eleven tända en av hans Woermanns och hon sneglar mot syster Mathilde, men gör som han säger. Han röker cigarr med vänsterhanden, den välbekanta men besynnerliga känslan av att röka med gummihandske, och känner högern domna mot fru Rasmussens buk.

Det går en timme. Han står kvar i samma position. Omkring honom pysslar kvinnorna med sitt. Cigarren krymper långsamt i hans hand, röken flyter bort som vita moln, han noterar uppgivet att ingen har gett honom ett askfat och askar i den urdruckna kaffekoppen.

Han försöker låta bli att känna någonting, rensar hjärnan på allt som gör ont. Letar i minnet efter en tavla att vila i. Ett särskilt

ljus, liksom mjölkigt, grynt vitt, målat med så tjocka färger att penseldragen syns, som om ett rovdjur dragit sina klor över duken. De gula fälten, de röda hustaken, det blåa havet. Fisknäten. Det har blivit ljust utanför fönstret. Det ska visst bli vackert väder idag, igen. Han blundar. Kriget är över och han står vid havet, ensam förutom några enstaka sjöfåglar mot den nakna horisonten. Han blickar ut över den vrålande evigheten och omkring honom stiger pelare av sten upp ur den stilla vattenspegeln, höga som kyrktorn, vassa som knäckta revben, och han är äntligen fri från smutsen och sjukdomen och hemligheten.

Elvira.

Jag kallas bara Elvira.

Han rycker till. Fågelkvitter och slocknad cigarr. Fru Rasmussen slumrar fortfarande men har fått bättre färg i ansiktet. Med kisande ögon ser han sig omkring i salen, noterar att Runge, den nye underläkaren, har kommit in och står och tisslar med sköterskorna, de fnissar åt något, stramar upp sig när de märker att han är vaken. Försiktigt lossar han knytnäven från buken, klabbig av levrat blod, och tittar upp på väggklockan.

»Sju«, säger han och försöker låta munter. »Lördagen den 5 maj klockan sju. Då får ni väl försöka uthärda den sista timmen av ockupation.«

Ingen verkar uppskatta skämtet. Med stela fingrar rullar han av gummihandskarna och tvättar sina händer under kranen.

»Vill kandidaten vara så god att hålla patienten under uppsikt?« fortsätter han, vänd mot Runge. »Underrätta mig omedelbart om blödning skulle uppstå igen. *Omedelbart.*« Han är noga med att tala svenska, och underläkaren nickar utan att titta på honom.

Utanför salen kommer barnmorskeeleven ifatt honom och pekar diskret bort mot bänken, där en grov karl med oredigt hår sitter och sover med huvudet i händerna. Edvard nickar och går dit och lägger en hand på den breda skuldran, först nu ser han att han inte fått bort alla blodfläckar från handleden.

»Herr Rasmussen?«

Det rödbrusiga, orakade ansiktet bär för ett ögonblick skuggan av en pojkes nyvakna oskuld innan mannen rinner ner i alla rynkor och veck och formar en misstänksam, surmulen min. Herr Rasmussen reser sig i hela sin overallklädda längd. Han har knappt några tänder kvar i överkäken och det dialektala gyttret av ord är förebrående och vädjande på samma gång, flyter som en hög vissna löv på en tjock flod av sprit.

Edvard försöker låta stanken och anklagelserna rinna av honom, försöker vara den här mannen för en sekund, känna hans främlingskap på sjukhuset, hans skam och maktlöshet inför det kvinnliga eländet. Han inser att ingen har talat med herr Rasmussen än, ingen har låtit honom veta hur hans fru mår, om hans barn är vid liv, allt han känner till är skriken och de blodiga lakanen som sköterskorna bar ut för över en timme sedan.

»Min gode man«, säger Edvard, »ni har fått en son. En fin pojke. Marie Oline hade en blödning men den är stoppad nu.«

»Kommer hon dö?« snörvlar mannen. »Vad fan står ni och säger? Kommer Majine dö?«

Edvard skakar på huvudet och går över till danska.

»Hör upp nu, herr Rasmussen«, säger han. »Er fru har det bra nu. Hon sover. Blödningen har upphört. Ni kommer strax få se både henne och er son.«

Granitansiktet rämnar och mannen tar stöd mot väggen för att inte falla sönder. Edvard känner en enorm trötthet. Han behöver ett bad.

Han försöker med handen på axeln igen.

»Herr Rasmussen, ta er samman nu. Gå hem och tvätta er och få något kallt att dricka. Eller något som liknar kaffe. Låt flaskan stå. Kamma håret. Raka er. Kom tillbaka nykter, i rena kläder. Ta med kläder till barnet också, Marie Oline har säkert lagt fram några.«

Han försöker sig på ett hjärtligt leende. Det känns ovant, som att prova en gammal kostym och upptäcka hur illa den passar.

»En bukett blommor kanske? Jag tror det har kommit blåa anemoner i skogen.«

Mannen muttrar något bakom sin knutna näve.

Edvard tittar efter i asken. Han har några Woermann kvar och det är ju ändå fred.

»Här«, säger han och räcker fram en cigarr. »Nu firar vi. En son född i frihet.«

Herr Rasmussen tar emot cigarren, släpper ner den på golvet och stampar på den. I en överraskande smidig rörelse för en så reslig karl greppar han tag om Edwards axlar som inför en omfamning och knäar honom i skrevet, ett hårt, brett knä rakt upp i testiklarna. Det går så snabbt att Edvard inte hinner tänka förrän han ligger på golvet och Rasmussens grova stövlar sparkar honom hårt i magen och på sidan, en gång, två gånger. Den tredje sparken är lösare, därmed den mest förnedrande, som ett mumlande bifall åt något som redan har uttalats tydligt och klart.

»Ja, nu firar vi«, säger mannen. »Men inte med såna som ni.«

Spottloskan träffar Edvard bakom örat. Smärtan är så stark att han inte förmår torka bort saliven.

Han ligger hopkrupen och hör klampandet från herr Rasmussens kängor avlägsna sig, hör dörrar som öppnas, folk som viskar.

Han öppnar ögonen. Några centimeter från hans ansikte ligger den mosade cigarren.

Han vrider huvudet och tittar upp. Syster Mathilde står lutad över honom. Hennes stärkta, bleka ansikte är upp och ner. Bredvid henne står Runge och försöker dölja ett flin.

»En timme kvar«, säger Mathilde torrt. »Ni får väl försöka uthärda.«

I rakspegeln glor ett par trötta grågröna ögon på honom, tyngda av allvar eller sömnbrist eller bådadera. Det rödbruna håret är av nödvändighet kortklippt, näsan vass, munnen utan aptit. När människor får höra att han bara är trettio år gammal får de något vilset i blicken. Vissa försöker hitta ett vänligt sätt att säga det på, *det syns att doktorn bär på ett stort ansvar*, de flesta riktar bara

sin uppmärksamhet mot något annat. Edvard är medveten om sin alldaglighet och bryr sig inte om den, använder speglar mest i sammanhang som dessa, för skötsel och hygien.

Två ynglingar har firat Danmarks nyvunna frihet med att stjäla en av tyskarnas motorcyklar och köra den rakt in i en husvägg. Kirurgen ingår i hans jour denna morgon, och han ägnar några timmar åt att gipsa sönderslagna kroppar medan de berusade ungdomarna sjunger och skriker om vartannat. De ser ut som två mumier när sköterskorna har placerat dem i ryggläge med utsträckta armar och ben i varsin säng, och han konstaterar att åtminstone den ene kommer att halta fram i resten av sitt liv. Ytterligare en förlossning har skett under natten, men skorstensfejarens hustru, fru Holm, född -22 och från Nexø, har tack och lov haft en enklare resa än fru Rasmussen trots att hon är förstföderska, bara två ytliga suturer. Hon sitter redan upp med sin ostsmörgås och sitt glas tjockmjölk, hon har en påbörjad stickning bredvid sig i sängen och ler tacksamt åt honom när han skyndar förbi, och han meddelar syster Mathilde att fru Holm kan skrivas ut redan nu på måndag. Sen får han in en piga med blindtarmen och en bonde som blivit sparkad av sin häst i gryningen, säkert störd av allt oväsen, innan han får en stund över åt sig själv. Smärtan i skrevet klingar av ytterst långsamt och dröjer sig kvar som en vag ilning, ett obestämbart obehag, som av en plikt han borde ha skött men har glömt.

Personalen är i gengäld artig och korrekt, på gränsen till vänlig. Han föreställer sig att de skäms, visserligen är tiderna som de är men att en nybliven far ger sig på en doktor? Härinne? En vaktmästare, den storvuxne sonen till en finsk snickare som aldrig kallas för annat än Finnen, har skickats fram för att buttert meddela att herr Rasmussen ombetts att inte komma tillbaka, ja faktiskt *förbjudits* vidare tillträde till sjukhuset, och mer rättvisa än så lär Edvard inte kunna få idag.

Det är en bedövande solig morgon och efter rakningen går han sin vana trogen ut till trädgården på sjukhusbyggnadens framsida, till bordet under den praktfulla kastanjen. Ett vårdbiträde kommer

med en frukostbricka och någon har till och med ställt fram en liten burk apelsinmarmelad till det rostade brödet och osten. Kanske som en försoningsgest, kanske som en del av det allmänna firandet, på samma sätt som den lilla flaggstången i trä på brickan. Det är flaggor överallt idag, han ser sjuksköterskor vifta med pappersflaggor, ute på gatan skymtar han folk med danska flaggor på väg in mot staden, till och med på isoleringsavdelningens fristående byggnad har någon hängt upp flaggor i de stängda fönstren.

Två vårdare har burit ut en gammal man på bår och satt ner honom i gräset för att njuta av solen, och Edvard hör hur de upphetsat pratar om Köpenhamn. Firandet där borta – i det västra, stora, andra Danmark som de alltid kallar *ovre* – lär vara av ett slag ingen tidigare skådat, ett historiskt jubel som drar fram över Rådhusplatsen, Frederiksberggade, Gammeltorv, Nyhavn. Folket inget ska samlas igen, en regering ska bildas, de tyska soldaterna har lagt ner sina vapen och väntar på att få överlämna sig till engelsmännen, kanske till general Montgomery i egen hög person. Mörkläggningsgardinerna har slitits ner och eldas i stora bål på gatorna. Hakkorsflaggor kastas ut från nazisternas högkvarter och rivs sönder av folkmassan. *Fædrelandets* redaktion har utrymmts och de nyss illegala *Information* och *Morgenbladet* har flyttat in i de rum som för bara några timmar sedan hamrade ut nazisternas och medlöparnas lögner. Trots att det rapporteras om gatustrider är Köpenhamn ett kaos av euforiska, sjungande, jublande rödvita folkmassor. *Det är på riktigt*, säger man, *det sker nu, äntligen, det är över.*

Gubben på båren sätter sig upp, som för att säga något, men det kommer inga ord, bara tårar, han gråter så han skakar och vårdarna hukar på varsin sida om honom och lägger en filt över hans magra, degvita axlar, och de blir sittande så, mitt på gräsmattan, det ser ut som om de också gråter. Edvard äter sitt rostbröd med marmelad och ost och häller mjölk i sitt te med en hand som fortfarande darrar en aning efter att han räddade livet på den där otacksamme jävelns fru.

Han undrar hur de har det uppe i Stockholm, om de firar där också. Han skulle vilja ringa och fråga, men vet inte till vem.

»Hemlängtan?» frågar Palle och slår sig ner framför honom. Det är inte bara tajmingen som är överklig, det vilar något drömligt över hela direktör Sørensen, han är som kliven ur en patriotisk journalfilm med sin raka näsa, sina markerade käkben och ögon mörkblå som fullmogna blåbär. Den här morgonen bär han sin bästa kostym, med nystruken skjorta och en elegant, randig silkesslips från Amerika, till råga på allt en fedorahatt som gör honom om möjligt ännu mer filmstjärnevacker. Kläderna sitter som gjutna på kroppen, som är slank och atletisk efter en uppväxt med simtävlingar och gymnastikövningar. På den rökgrå kavajen bär han Motståndsrörelsens armbindel i blått ylle med en rödvit rand i mitten och ett metallmärke med de tre lejonerna.

Det är första gången Edvard ser Palle bära armbindeln. Det är också första gången Palle besöker honom på hans arbetsplats. Det skälver till i honom. Han hejdar en impuls att resa sig från bordet och omfamna sin gamle vän.

»Vi borde fira ordentligt!« säger han i stället. »Ska vi inte ta och bli riktigt fulla, du och jag?»

»Jag håller nog inte ditt tempo längre, Teddy«, säger Palle och kör utan vidare ner sitt pekfinger i marmeladburken och får med sig en fet gulröd klick att stoppa mellan de vackra, nästan kvinnliga läpparna. Det är bara Palle som kallar Edvard för Teddy. Som barn brukade han hata det, nu är smeknamnet en påminnelse om svunna somrar, lyckligare tider, som att känna igen doften av en parfym i ett gammalt klädesplagg.

Vännen smaskar på apelsinmarmeladen, himlar njutningsfyllt med ögonen åt smaken, slickar på fingret och smackar med läpparna.

»Brittisk. Man känner det på bitterheten. Det är bara engelsmännen som gör den med Sevillaapelsiner. Det måste vara fem år sen jag åt upp vår sista.«

Två sjuksköterskor passerar bordet och direktören hälsar

charmant genom att lyfta på hatten och le med klibbiga läppar. Kvinnorna ler blygt till svar och fnittrar, kanske lite högre och fräckare än de borde, en annan frihet i de trippande fötterna och vaggande höfterna, en utmaning, *kom och lek*, varför inte, en morgon som denna? Palle följer dem med en blick som är på en gång girig och belåten, smackar igen och lägger hatten på bordet.

Sedan Edvard anlände till ön för nästan ett år sedan har han bara träffat Palle en handfull gånger, trots att de är barndomsvänner. Utöver en pliktskyldig jul och påsk i det praktfulla hus där Palle bor med sin vackra, unga hustru har direktören inte verkat intresserad av något umgänge. Det här oväntade besöket gör Edvard både glad och nervös.

Palle drar den rena handen genom det tjocka, blonda håret och kisar upp mot solen som silar genom en glipa i kastanjens täta lövverk, andas in, som om han tar sats.

»När tror du att de kommer?«

»Vilka då?«

»Hottentotterna. Vad trodde du?«

Edvard tömmer sin tekopp och borstar av smulorna från sin vita rock med lanneservetten.

»Engelsmännen dröjer nog några dagar«, säger han. »Du och dina vänner har ett stort ansvar nu, det hoppas jag du förstår.« Repliken låter löjlig och styltig och värst av allt svensk.

»Du och dina vänner också«, svarar Palle kort.

Edvard suckar, men låter förolämpningen rinna av.

»Som du säger«, fortsätter vännen och ställer ifrån sig marmeladburken, »vi har ett ansvar. Men vissa av oss är lite . . . ja. Arga.«

»På tyskarna? De är bortstädade om en vecka.«

De välformade läpparna pressas samman.

»Du vet vilka jag menar, Teddy. Folk har begått avskyvärda handlingar.«

»För sånt finns domstolar. Eller kommer att finnas.«

»I tider som dessa behöver rättvisan komma snabbare än så.«

Edvard öppnar munnen för att tala men ångrar sig. Han vill

inte framstå som ynkelig inför Palle. Dessutom inser han att ryktet redan har gått.

»Jag hörde om den där Rasmussen i morse«, skyndar sig Palle mycket riktigt att tillägga med en klädsamt besvårad min. »Illa. Barnsäng får känslorna i gungning hos vissa. Vi ska be någon tala allvar med honom.«

»Det behövs inte. Inte den förste fadern som fått mig att undra varför naturen så gärna vill reproducera just hans gener.«

Repliken ska låta oberörd men faller platt, han irriterar sig på att han så gärna vill visa sig manlig inför Palle, att han inte förmår säga som det är, att han hatar sjukhuset, hatar sitt arbete här, hatar att varken patienter eller personal respekterar honom.

Palle lutar sig fram över bordet.

»Hör på nu. Vi har en lista med namn. Jag har sett den. Den är på allvar.«

»Och jag står högst upp?«

Palle himlar med ögonen.

»Fåna dig inte. Det du har gjort är ... det är något annat. Du har inte förrätt Danmark. Du är inte en *stikker*. Du har förstås varit onationell men du är ju svensk, du är ändå inte en av oss.«

»Jag är född här.«

»Snälla Teddy, låt oss slippa ha det här samtalet igen. Du står inte med på listan, punkt.« För första gången denna morgon ser Palle genuint plågad ut. »Men onkel Winther står med.«

Edvard känner något klicka till inom sig. Han tänker på herr Rasmussens stövlar, hans tandlösa flin.

Och jag är inte ens med på listan.

Han ser ner på bordet. Hans knogar är vita.

Palle snurrar oroligt den eleganta hatten i händerna.

»Jag berättar det för dig för att du är min vän.«

»När?« hör han sig själv fråga.

»Jag försöker göra det rätta, Teddy.«

»När?«

Palle kastar en blick på sitt guldglitrande armbandsur. En gåva

från pappa direktören på studentexamen, minns Edvard. Det var den sista sommaren. Jordgubbstårta, cigarrer, söta flickor från scoutkåren. Danska flaggor överallt, då också.

»Det blev sent i natt. Med lite tur borde du hinna dit.«

Vännen grimaserar och sträcker sig efter marmeladen igen.

»Det var ju också jävligt dumt av Martin att åka.«

En kort stund senare har han fått på sig en ren, vit rock och en armbindel med det röda korset och skyndar genom Rønnes gator på väg upp mot tågstationen. Människomassor sköljer över torget, tidningspojken säljer pappersflaggor intill de extatiska rubrikerna, *DANMARK FRIT TYSKERNE HAR KAPITULERET* och tidningarnas framsidor är fulla av rödvita flaggor, *DANMARK ATTER FRIT*, två gummor står gråtande och håller om varandra, en liten flicka har tappat bort sina föräldrar i vimlet, två pojkar jagar en tredje på cykel och skriker *horunge*. Intill en skränig skol-orkester står en grupp unga män med Motståndsrörelsens armbindlar och solar sig framför Rådhuset, de ser ut att posera för en fantasifotograf. Några bär hatt, andra keps, en och annan är barhuvad, ett par av dem har någon form av uniformsmössa, vapnen är också av olika slag, från hagelbössor till maskingevär. De är dagens huvudpersoner, nationens hjältar som äntligen kliver fram ur skuggorna, det viskas upphetsat om dem i folkmassan, *titta, det är Mogens Ilsoe, han var min matematiklärare! Och där står Gregers Qvist, han är bokhållare, vad i helvete, är HAN med?! Ett bryggeri har ställt en lastbil full med ölbackar mitt på torget och en glädjestrålade man i grön overall står på flaket och langar ut flaskor till en skog av uppsträckta händer. Ett gäng skolpojkar har klättrat upp i fontänen och skrattar så de kiknar medan vattnet stänker över dem. En av stadens båda jurister har tagit på sig sin vita studentmössa för att markera högtidligheten och står med käpp och finkostym tillsammans med sin fru och deras tre små pojkar. Några lakan har sytts ihop och hänger som ett långsmalt vitt segel över gatan med*

ordet *WELCOME* målat i rött. Slaktare Nielsen, som sålt grisar till tyskarna och därför fått öknamnet »Fläsket«, har bommat igen sin butik och två berusade män står och pissar mot de träplankor han spikat fast över fönstret; den ene av dem, Frederik Joensen, känner Edvard igen, ett fyllo till daglönare vars armbåge han fick sy ihop i höstas efter ett möte med en trasig butelj.

Tyskarna står i torgets bortre hörn, en liten patrull tonårspojkar i uniform med blänkande hjälmar och nyputsade stövlar, och även om de håller sig för sig själva är det samma glädje och lättnad hos dem när de betraktar den jublande folkmassan. Ingen gör en ansats att besvära dem. Pojkarna bär fortfarande vapen, noterar Edvard en aning förvånat. Kanske vet de inte vart de ska lämna in dem, och ingen vill väl att hundratals skarpladdade karbiner ska ligga och skräpa i vägkanterna.

En grupp ungdomar tågar in på torget, ledda av lektor Poulsen, lärare i danska och kristendom, i grå kostym. Pojkar och flickor ställer upp på rad, blonda flätor, pubertetsfinnar, skjortor som mamma har strukit i hast. Poulsen tar ton och de sjunger fyrstämmigt.

*I Danmark er jeg født, dér har jeg hjemme
dér har jeg rod, derfra min verden går*

Män, kvinnor och barn fattar varandras händer, de står i en vid ring runt de sjungande skoleleverna, några stämmer in, andra rör på läpparna, de flesta har tårar i ögonen.

*du danske sprog, du er min moders stemme
så sødt velsignet du mit hjerte når*

Mitt på torget står han plötsligt. John Brandt från Christiansø måste ha gått in tillsammans med ungdomarna. Edvard minns sjökaptenen från tonåren, en av de solbrända, skäggstubbiga männen som med jämna mellanrum syntes nere i hamnen i Gudhjem, ärrad och mytomspunnen redan då. Han har hållit sig gömd sedan 1943; det sägs att han räddat hundratals flyktingar undan nazisterna med sin stora fiskebåt *Nordsøen*. Solen smeker det silvergråa håret som sticker fram under kepsen. En högtid omkring honom; den resliga, slanka kroppen, den bredbenta hållningen, som om

han stod på däck, redo att leda sin besättning genom storm, med pipan som fastlimmad i mungipan.

Torget tystnar i spänd förväntan. Så småler Brandt, nästan generad av all uppmärksamhet, tar pipan ur munnen och sjunger, och rösterna stämmer upp omkring honom:

*Du danske, friske strand
hvor oldtids kæmpegrave
står mellem æblegård og humlehave*

Det sticker till i Edwards ögon och för första gången på länge, kanske månader, går tanken till det tysta rummet, sängen, den bortvända ryggen, lukten av fisk och gammalt flott.

En schalet, färgad lila, gömd under hans huvudkudde, doften kvar efter alla år, när bara en trasa återstod. *Min finaste sak.*

En skål med jordgubbar. *Här får du, snälla mor. Smaka, bara en.* En hand i hans hår, läppar som svagt försöker forma ett leende. Rösterna som viskar *min dreng, du er hjemme.*

Om torget är en nations pånyttfödelse är hamnen ett imperiums undergång. Här, bara några hundra meter bort, är den tyska katastrofen som en tavla av Bruegel; oöverskådlig i sitt elände, något som först bara anas som grågröna skuggor utanför lotshuset och ångfartygsexpeditionen, sen, ju närmare han kommer stationen invid kajen, i ett insektslikt gytter, ett kaos av uniformerade kroppar, bullrande maskiner, bolmande dieselångor, alltsammans i det skarpa solskenet som reflekteras i vattenspegeln.

Överallt i hamnen trängs skepp, stora krigsfartyg och små nätt och jämnt sjödugliga fiskebåtar, de flockas i hamnbassängen, ett par av dem har tagit in vatten och sjunker sakta, mjukt kantrande som fyllon, med masterna brant lutande över vattenytan. En ubåtsjagare ligger på sidan medan skrikande befäl står och försöker dirigera omkringliggande fartyg för att få in den till kaj. På däckarna trängs civila och soldater om vartannat, stumt gloende barnögon, ylande kvinnoröster, någon har hoppat eller fallit i vattnet och simmar

mot kajen, en utmärglad man med hårtestar klistrade vid skalpen hänger med överkroppen på en boj ute i vattnet och skrattar i falsett. Kajen utanför stationshuset tycks ha reserverats åt de sårade, som sitter eller ligger där på de blankslitna gatstenarna, några med filter eller bylten under sig, andra direkt på dammet. Det kommer hela tiden nya sårade, några hissas upp ur lastutrymmet under däck, fastsurrade vid vad som ser ut som ladugårdsdörrar eller matsalsbord, de lyfts över till kajen med lyftkran, en man blöder från ett sår som måste ha gått upp igen, det droppar ner i vattnet under honom medan han svävar över hamnen innan han släpps ner på kajen med en hård duns.

En pojke ligger på en primitiv bår, två skitiga vapenrockar där någon kört in pinnar genom ärmarna, det är en ranglig konstruktion och männen som bär honom svär och skriker åt varandra när de försöker klättra med båren över relingen, långsamt rivs vapenrocken sönder på ena sidan av belastningen och staketpinnarna glider isär, rämnar som ett isflak, och grabbens lealösa huvud hinner slå i relingen innan han voltar ett kvarts varv och faller med ansiktet neråt i den tunna spalten av smutsigt vatten mellan fartyget och kajen, männen vrålar en stund innan de kastar resterna av båren efter honom och går efter nästa. På kajen står soldater med båtshakar och gräver i det sörjiga vattnet efter kroppen, de får tag i ett ben och lyckas på något sätt få upp pojken som bärs till en plats Edvard inte kan se på andra sidan packhuset, han hoppas innerligt att de tänker på smittorisen när de hanterar liken.

Soldaterna flyr från den kollapsande östfronten, liksom civila från Ostpreussen och Pommern, vissa hela vägen från Tjeckoslovakien och Rumänien, här finns flyktingar från baltstaterna, österrikare, ungrare, vissa har vandrat i månader, genom eld och över is, fram till hamnstäderna vid Östersjön, där de trängt ihop sig på gigantiska flytande måltavlor som sovjeterna bombar och torpederar mest för att fördriva tiden, och de som mirakulöst överlever flyter iland här, med obehandlade köldskador, gasfrätta lungor, skändade underliv; lemlästade kroppar som ändå

fortsätter kravla, vissa av dem med skeppslaster fulla av krigsbyte och stöldgods, andra utan en tråd på kroppen, Edvard har sett kvinnor skratta åt den kalla danska vårsolen med famnen full av döda spädbarn; ett herrefolk är på väg att fördrivas ur historien, ett tusenårsrike faller ylande och sprattlande genom en avgrund.

Några frihetskämpar med armbindlar står med armarna i kors och betraktar scenen. En av dem pekar på Edvard och viskar till sina kamrater, men de nöjer sig tack och lov med att blänga. Och han vet sin plats. *Gör inget, säg inget. Tyskarnas lidande är deras bekymmer.* När nazisterna började mörda danskar som straff för Motståndsrörelsens sabotage valde de med sedvanlig effektivitet ut läkarna först av alla, för att det skulle göra så ont som möjligt hos befolkningen. Fyra i Odense, en överläkare i Vejle. Sedan dess är läkare och medicinstudenter lojala med Motståndsrörelsen och förväntas vägra ge tyskarna vård. Därför står Edvard här i sin vita läkarrock och betraktar hamnen utan att lyfta ett finger. För övrigt vet han inte ens var han skulle börja.

Ingen kommer att tro mig. När jag kommer hem till Stockholm och berättar om det här kommer ingen att tro mig.

Röda armén är framme i Kolberg, en dagstur med båt rakt söderut. De tyskar som är starka nog, eller rädda nog, fortsätter fly. Men för de flesta tar kriget slut här. Edvard ser tre lettiska SS-soldater sitta på marken och röka med ryggen mot en uppdragen roddbåt, de har bott här i flera veckor, i det gula badhuset en bit längre ner i hamnen. De blundar mot solen, avslappnade som ett gäng skolgrabbar som oväntat fått dagens lektioner inställda.

Tågen norrut är fulla, naturligtvis, både passagerarvagnarna och godsvagnarna är packade med sårade soldater som ska fraktas till de lasarett som tyskarna har inrättat på badhotellen uppe i Sandvig. Men han har tur, han ska till Gudhjem, som ligger på en annan sträcka, och får komma iväg direkt.

I en kupé sitter några hamnarbetare som ser ut och luktar som om de har supit hela natten och högljutt försöker få kontakt med några yngre damer. I en annan sitter en liten pojke hopkurad och

gråter intill en stram, påfallande vacker kvinna i sorgdräkt som Edvard antar är hans mor. Han sätter sig där och det lilla tåget rullar iväg, i en vid sväng ut ur staden och sedan rakt inåt landet, och Edvard försöker ta in det han ser genom fönstret.

Tyskarna är överallt. De ligger, sitter eller står och hänger i vägkanterna, i gläntorna, i diket nedanför järnvägsspåret. Nere vid ett vattendrag sitter ett helt kompani, några plaskar och stojar nakna i det grunda vattnet, en man strilar vatten ur en gasmask över sitt huvud som en dusch, en annan står i bara kalsongerna och ansar mustaschen i blänket från en rakspegel. Man har spänt upp linor mellan träden där kläder hänger på tork. Bakom en lada ligger en amputerad soldat i en skottkärra och blir matad av sina kamrater med sked, hans arm- och benstumpar är täckta av smutsiga bandage med mörka fläckar av blod.

Edvard försöker med samma övning som han provade på herr Rasmussen i morse. Att vara en av de här männen. Fyra år av krig på östfronten. Leningrad, Stalingrad, Rostov, Kursk, Charkiv, Kaukasus, namn och platser som aldrig har sagt honom något annat än vinter och död. År efter år av reträtter, västerut, norrut, medan ryssarna rullar fram sin kanonmat. Se sina officerare stympas, torteras och skjutas sönder, se flinande kosacker stå i kö i snön för att våldta gamla kärringar, se dem slita upp ens bäste väns hals och dricka hans blod ur en stövel, förfrysa sina fingrar och tår, allt vad helvete de har ägnat sig åt där borta och sen på något obegripligt sätt nå fram till kusten, komma ombord på en båt, överleva minorna och flygplanen. Och sitta här i majsolen och vänta på engelsmännen som skolpojkar på sommarläger.

Hamnarbetarna är på väg att gå av tåget och en av dem sneglar in i kupén där Edvard sitter och lyser upp när han ser kvinnan i sorgklädsel.

»Fru Kjær«, hånler han. »Och hennes tyskunge.«

Edvard tittar ut genom fönstret, ser kvinnan reflekterad i glaset. En ensam guld tand glimmar till i den glädjelösa munnen.

»Jag har inte horat med någon tysk«, svarar hon stelt, utan att

röra en min. »Han var hemma hos oss några gånger och fick mat. Han var vid radarstationen precis i närheten.«

Ilskna tårar rullar ner för den spetsiga näsan och hon torkar snabbt bort dem.

»Han lekte med pojken. Lärde honom spela piano. Det är inte förbjudet att spela piano.«

Tåget rullar in på en station. Edvard försöker ignorera den obehagliga scenen, riktar blicken utåt, mot perrongen. Unga par som går arm i arm, fnittrande rödkindade småflickor, skrånande pojkar, en piga som står och stirrar på tidningsrubrikerna med fuktiga ögon, frihetskämpar med jaktgevär dinglande på ryggen, någon bär på ett järnspett, en annan har en högaffel. En berusad dräng går balansgång på stationstaket med den danska flaggan fladdrande som en mantel över axlarna och nedanför står hans vänner och kluckar av skratt.

Även här en grupp tyska soldater i en tät klunga i ett hörn intill stationsbyggnaden. De betraktar uttryckslöst scenen. Fortfarande beväpnade, här också.

Hamnarbetarna flåsar ytterligare några öldoftande förolämpningar till fru Kjær och kliver sedan av tåget. Edvard ser dem stå på perrongen och peka in mot kupén, räcka ut tungan, en av dem knackar på rutan med en tjock röd knoge och vickar obsceniskt på underlivet, sen sätts tåget i rörelse och männen glider bort.

Edvard ser på kvinnan, med ens skamsen över att han inte försvarade henne och hennes son. Han ser nu att det är samme pojke som jagades på cykel genom Rønne, han som de skrek *horunge* efter. Han har tagit av sig sin träsko och håller foten i handen. Det sipprar blod mellan fingrarna.

»Frun«, säger han, »låt mig titta på det där.«

Hon stirrar framåt, med en tunn hand om pojkens armbåge.

»Frun. Pojken blöder.«

Ett vasst, härjat ansikte tittar fram under hatten.

»De kastade en flaska efter honom«, säger fru Kjær kallt. »Det måste ha kommit en skärva i skon.«